

УДК 811.162.1=161.2-047.37
DOI: 10.30970/sls.2024.0.4836

CO WIEMY O POLSKO-UKRAIŃSKIM INTERJĘZYKU? PRAKTYKA NAUCZANIA ORAZ PERSPEKTYWY BADAWCZE

Dominika IZDEBSKA-DŁUGOSZ

*Uniwersytet Jagielloński
ul. Grodzka 64, Kraków, 31-044 (Polska)
Zakład Językoznawstwa Stosowanego Instytutu Glottodydaktyki Polonistycznej
ORCID: 0000-0003-1603-8604
e-mail: dominika.izdebska-dlugosz@uj.edu.pl*

Konieczność szybkiego nauczania polszczyzny uchodźców wojennych z Ukrainy sprawiła, że kwestia metodyki nauczania języka polskiego jako obcego (dalej JPjO) Ukraińców nigdy wcześniej nie była tak ważna w glottodydaktyce polonistycznej. Celem artykułu jest przypomnienie, co dziś wiemy o sposobie, w jaki polszczyzny uczą się osoby ukraińskojęzyczne; jaki jest stan wiedzy o polsko-ukraińskim interjęzyku w świetle praktyki dydaktycznej. Celem przedstawienia fragmentów autorskich badań jest próba odpowiedzi na pytanie, jak można badać interjęzyk, czy można uchwycić specyfikę jego dynamiki. W artykule zaprezentowano wykorzystanie poprzecznego badania statystycznego modelu interjęzyka. Do pełniejszej jednak analizy konieczne będzie zastosowanie strategii mieszanej, zatem także badań podłużnych.

Słowa kluczowe: język polski dla Ukraińców, interjęzyk, język polski jako obcy.

W lutym 2022 roku agresja Rosji na terytorium Ukrainy spowodowała wystąpienie największego kryzysu uchodźczego na świecie w ostatnich latach. Część z siedmiu milionów uchodźców wojennych znalazła się w Polsce – kraju unijnym, bliskim Ukrainie geograficznie, kulturowo i językowo.

Przebywającym w naszym kraju uchodźcom wojennym trzeba było pilnie pomóc, tak by mogli się oni szybko zaaklimatyzować i rozpocząć funkcjonowanie w obcym kraju. Pomoc ta, tak liczna ze strony Polaków, nie ograniczała się jedynie do zapewniania czasowego noclegu, przekazywania pieniędzy czy niezbędnych do życia przedmiotów i wyposażenia. Skoncentrowano się także na jak najszybszym włączeniu uchodźców w życie społeczne w Polsce, tak by mogli oni w niedalekiej przyszłości podjąć w Polsce naukę i/lub pracę. Nie dziwi więc, że rozpoczęło się masowe nauczanie Ukraińców języka polskiego jako obcego. Zajął się tym rozliczne stowarzyszenia, fundacje, szkoły językowe, państwowe i prywatne szkoły podstawowe oraz średnie, uczelnie wyższe etc. W okresie najbardziej newralgicznym, czyli od początku marca do końca maja 2022 r. w samym tylko Uniwersytecie Jagiellońskim na survivalowych kursach językowych¹ (24 godziny lekcyjne) uczyło się polszczyzny 991 uchodźców.

¹ Kursy tego typu przeznaczone są dla uczących się bez wcześniejszego kontaktu z językiem (od poziomu A1) i są nakierowane na mocne zanurzenie się w JPjO kursantów, wyposażenie ich w podstawowe umiejętności i sprawności (szczególnie czytania), które pozwalają im odnaleźć się w polskiej rzeczywistości, a także kontynuować naukę języka samodzielnie.

Wśród nauczających JPjO w tym czasie wiele było osób bez przygotowania zawodowego – każdy chciał pomóc w miarę swoich możliwości. Masowo poszukiwano materiałów przydatnych w nauczaniu. Podobnie w kręgach glottodydaktyków: nigdy wcześniej nauczanie języka polskiego Ukraińców – choć przecież jako aktywność oraz zagadnienie glottodydaktyczne istniejące na długo przed 2022 r. – nie było tak ważne. Dyskurs ten, mocno odświeżony przez wybuch wojny w Ukrainie, inspirował do zastanowienia się, co wiemy o polsko-ukraińskim interjęzyku – z perspektywy autorki i w jej autorskim wyborze. Celem niniejszego artykułu jest zatem próba zebrania tego, co dziś wiemy o polsko-ukraińskim interjęzyku, a na tym tle zaprezentowanie fragmentu własnych badań nad jego fenomenem.

1. Teoria interjęzyka. Rozumienie interjęzyka dziś

Wstępem do teorii interjęzyka były wcześniejsze (lata pięćdziesiąte XX w.) analizy kontrastywne pomiędzy językami, które z kolei dały asumpt do badania autentycznych błędów językowych popełnianych przez uczących się języka obcego (dalej: J2). Prace Charlesa C. Fries'a *Teaching and Learning English as a Foreign Language* (1945), Uriela Weinreich'a *Languages in Contact* (1953), w której opisał on zjawisko transferu, a następnie Roberta Lado *Linguistics Across Cultures* (1957) rozpoczęły okres naukowej refleksji na temat błędu językowego jako rezultatu działania transferu negatywnego.

Teoretycy analizy kontrastywnej uznawali, iż błąd językowy jest prostym następstwem różnic strukturalnych pomiędzy językiem ojczystym uczącego się (dalej: J1), a J2. Uważano wówczas, że poznanie owych różnic pozwala na przewidzenie większości potencjalnych błędów językowych w J2. Im więcej różnic strukturalnych pomiędzy J1 i J2, tym więcej wystąpi u uczących się trudności i błędów, a zatem “interferencja jest odwrotnie proporcjonalna do stopnia podobieństwa między porównywanymi elementami” (Krzeszowski, 1979, s. 587–588).

Kolejnym krokiem badawczym były analizy błędów występujących w autentycznej produkcji uczących się języków obcych, a nie jedynie prognozowanie ich występowania na podstawie analiz kontrastywnych par różnych języków obcych – co przyniosło rozczarowanie trafnością owych przewidywań².

Na podstawie takich właśnie badań nad błędami uczących się w J2 w latach sześćdziesiątych XX w. zauważono powtarzalność pewnego typu błędów w danym okresie akwizycji J2 oraz zanikanie ich w innym. Analizy całych grup błędów doprowadziły badaczy lapsologów do stwierdzenia, iż uczący się języka obcego posługują się swoistym językiem, nie będącym ani J1, ani J2, a stanowiącym pewnego rodzaju mieszaninę obu tych systemów. Zaczęto więc mówić o “międzyjęzyku”, zwracając uwagę na posiadanie przezeń własnych reguł.

Najbardziej znanym teoretykiem interjęzyka (obok Wiliama Nemsera i S. Pit Cordera), któremu zawdzięcza on swoją nazwę (ang. *Interlanguage*), był Larry Selinker (1973), który przypisał mu cechę rozwoju: przechodzenie od jednego stadium do drugiego, stopniowe zbliżanie się ku normom J2. Kolejną konstytutywną cechą każdego interjęzyka jest jego błędność. W “ukrytej strukturze psychologicznej” (ang. *latent psychological structure*)

² Na przykład L. Duškova udowodniła, iż większość błędów Czechów w języku angielskim nie ma charakteru transferowego (*On sources of errors in foreign language learning*, 1969, por: Bednarska, 2014, s. 19). H. V. George w pracy *Common errors in language learning* (1972 r.) także potwierdził empirycznie, iż błędy interferencyjne stanowią zaledwie jedną trzecią całego korpusu błędów (zob. Komorowska, 1980, s. 98). Badania te stały się dla przeciwników analiz kontrastywnych dowodem na niską wartość prognostyczną błędów w tychże analizach.

uczącego się zachodzą mechanizmy błędotwórcze: transfer językowy, transfer uczenia się, strategię uczenia się języka obcego, strategię komunikacji w języku obcym, fałszywe uogólnienia materiału języka docelowego – hipergeneralizacja (Arabski, 1979, s. 10; Komorowska, 1980, s. 99-100; Bednarska, 2014, s. 28; Korzeniewska-Rogalewicz, 1986, s. 37).

Dziś istnienie interjęzyka uważa się za oczywistość i pewnik. Każdy lektor języka obcego obserwuje rozwój i stopniowe zbliżanie się ku normom J2 “międzyjęzyka” swoich uczniów. Mówimy dziś także o poziomach biegłości językowej. “Pojęcie poziomu jest na ogół stosowane albo jako kryterium definiowania nauczania i uczenia się języka, albo jako kryterium klasyfikacji uczących się” (Cuq, 2003, s. 174, za: Janowska, 2022, s. 187). Jak podaje Iwona Janowska (2022, s. 187), pierwsze próby tworzenia i charakterystyki poziomów to lata 50. i 60. XX wieku. Ukoronowaniem prac specjalistów stał się natomiast dokument Rady Europy – *Europejski system opisu kształcenia językowego* (2001, 2003), w którym podano szczegółowy opis wymagań dla każdego z poziomów językowych od A1 do C2. Opis ten jest ogólny, czyli dotyczy wszystkich języków obcych.

Wiemy także, że poszczególne interjęzyki różnią się między sobą – w zakresie tego samego J2. Inne cechy i dynamikę ma interjęzyk uczących się JPjO studentów i uczniów anglojęzycznych, inne – Chińczyków, jeszcze inny jest interjęzyk Ukraińców. Każdym z nich trzeba zajmować się oddzielnie, mając na uwadze jego specyficzne cechy.

Od czasu powstania teorii interjęzyka nie zbadano empirycznie jego dynamiki. Nie wyłoniono żadnej metodologii badań. Christian Puren stwierdził wręcz, iż interjęzyk nie może być sam w sobie przedmiotem poznania, ponieważ jest to proces złożony, który poddaje się opisom, ale nie daje się poznać do końca w swej złożoności (Za: Janowska, 2016, s. 42).

Dysponujemy dziś wieloma opisami przeróżnych interjęzyków. Badania nad błędami są popularną próbą wglądu w poszczególne stadia interjęzyka – stanowią fotografię danego stadium i tego, co ono (jakie formy językowe) zawiera. Jako jednak wycinki statyczne nie mówią nam one nic o samej dynamice rozwoju interjęzyka i jej uwarunkowaniach. Interjęzyk do dziś pozostaje zjawiskiem zarówno oczywistym, przyjmowanym jako pewnik, jak i niezbadanym w swej dynamice.

2. Interjęzyk polsko-ukraiński

Dane o interjęzyku polsko-ukraińskim pochodzą z dwóch źródeł. Pierwszym są opisy naukowe, drugim – praktyka lektorska.

Z praktyki lektorskiej wiemy, iż Ukraińcy uczą się JPjO podobnie do pozostałych Słowian wschodnich (Rosjan i Białorusinów), jednak odmiennie od użytkowników innych języków pierwszych. Możemy wyróżnić następujące tendencje w interjęzyku polsko-ukraińskim:

1. Oddziaływanie *interferencji międzyjęzykowej*³ powodujące duży udział interlingwalnych błędów językowych w produkcji słownej i pisemnej;
2. Oddziaływanie *interkomprehensji*⁴, opartej na 70% wspólnej z polszczyzną leksyki (Які європейські мови найближчі між собою, <https://gazeta.ua/articles/istoriya->

³ Najczęściej spotykamy się z definicją *interferencji* Uriela Weinreicha z monografii *Languages in Contact* (1953): “wpływ (ang. *impact*) języka ojczystego na normy języka obcego powodujący zniekształcenie wzorów języka obcego, w takich dziedzinach języka, jak cały niemal system fonemiczny, znaczna część morfologii i składni oraz niektóre zakresy słownictwa” (Weinreich, 1953, s. 29 cyt. za Magnuszewska, 1981, s. 13). Zniekształceniami są błędy językowe. Według definicji strukturalistycznej natomiast *Interferencja międzyjęzykowa* inaczej *transfer negatywny* to “wzajemne oddziaływanie na siebie struktur językowych należących do dwóch różnych systemów językowych” (Czochrański, 1979, s. 521).

movi/_aki-yevropejski-movi-najblizhchi-mizh-soboyu/701681 (dostęp: 1.10.2021).), powodujące charakterystyczną przepaść pomiędzy sprawnościami produktywnymi (niższy poziom), a receptywnymi (wyższy poziom);

3. Szybszy, skokowy rozwój sprawności receptywnych, za którymi w tyle pozostają sprawności produktywne;

4. Część błędów językowych jest szczególnie uporczywa i mimo wielu ćwiczeń pozostaje w interjęzyku aż do wyższych poziomów zaawansowania językowego (B2, C1).

Wymienione cechy charakterystyczne zauważył każdy lektor uczący JPjO w środowisku ukraińskojęzycznym. Szczególnie będą one wyraziste na tle cech innych interjęzyków, z którymi nauczający się zetknął w swej pracy, np. z grup mieszanych językowo.

Również literatura naukowa przynosi wiele opisów i charakterystyk interjęzyka polsko-ukraińskiego. Przede wszystkim dobrze zbadano już błędy wynikające z interferencji (Krawczuk, 2007; 2008; 2011 i in.). Dysponujemy w tej chwili także korpusami błędów Ukraińców w polszczyźnie (Kowalewski, 2017; Zielińska, 2018; Izdebska-Długosz, 2021a) stanowiącymi znakomity materiał do tworzenia ćwiczeń, pomocy dydaktycznych oraz podręczników, nakierowanych na unikanie występowania błędów transferu u uczących się, ich eliminację, a tym samym wzrost poprawności oraz automatycznie – wzrost poziomu produkcji językowej i jej wyrównanie pod względem poziomu ze sprawnościami receptywnymi.

O ile interferencja, jako zjawisko silnie wpływające na polszczyznę Ukraińców, jest dobrze opisana w literaturze przedmiotu (Arabski, 1980; Baraniwska, 2007; Górska, 2015; Korol, 2008; 2013; 2015), o tyle interkomprehensja jako drugi fenomen oddziałujący na interjęzyk tej grupy jest znana w dużo mniejszym zakresie (np. Jasińska, 2013; Gębał, 2016; Gębał, Saturno, 2022) i wciąż wymaga badań empirycznych.

Nadal nie znamy jednak dynamiki samego interjęzyka polsko-ukraińskiego. Dostępne są bowiem opisy błędów językowych, charakterystycznych dla danego poziomu językowego. Nie wiemy natomiast, jakie istnieją pomiędzy nimi powiązania (poza tymi wynikającymi z organizacji J1 oraz J2 uczących się), oraz dlaczego część błędów utrzymuje się na wyższych poziomach językowych i jest szczególnie uporczywa. Nie wiemy także, jak ów interjęzyk się rozwija (brak jest w zasadzie badań dynamicznych rozwoju kompetencji językowej Ukraińców od A1 do np. B2-C1), choć na podstawie statycznych analiz zawartości interjęzyka na poszczególnych poziomach zaawansowania, w dużej mierze mamy pewne wyobrażenia. Powstaje także pytanie metodologiczne, czy interjęzyk można badać za pomocą innych metod niż dynamiczne – co, rzecz jasna, narzuca się w przypadku badań procesów.

3. Statystyczne badania nad polsko-ukraińskim interjęzykiem

Nadzieje na odkrycie siatki (budowy, struktury) interjęzyka wiązałam z wykorzystaniem nieistniejących dawniej metod badawczych, a dziś powszechnie dostępnych – komputerowych. Nie skorzystałam z metod dynamicznych, a postanowiłam sprawdzić, czy można interjęzyk badać także statycznie, co więcej – statystycznie.

Jako pierwszy został użyty program SPSS – służący najczęściej w badaniach społecznych do analiz ilościowych na dużych próbach. Program nadaje się do analizy

⁴ *Interkomprehensja* to zjawisko rozumienia blisko spokrewnionego z J1 języka obcego bez konieczności wcześniejszego uczenia się go. To także działania dydaktyczne oparte na tym fenomenie (Gębał, 2016, s. 89–92).

czynnikowej. Za jej pomocą ustala się korelacje pomiędzy zmiennymi. Zmiennymi w moich badaniach uczyniłam błędy językowe Ukraińców w polszczyźnie.

Badania wykonałam w latach 2020–2022. Otrzymałam 157 wypełnionych kwestionariuszy. Badani to w większości ukraińskojęzyczni studenci z Rzeszowa (Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania) uczący się języka polskiego jako obcego na obowiązkowym lektoracie na I roku studiów (poziom A+ do B1+), a także część kursantów z Krakowa (intensywne, semestralne kursy języka polskiego przygotowujące do studiów w Polsce – grupy wschodniosłowiańskie na poziomie B1, Uniwersytet Jagielloński).

W kwestionariuszach proszono badanych o zaznaczenie poprawnej formy językowej spośród dwóch podanych: poprawnej i błędnej typowej formy interferencyjnej (wykorzystano tu autentyczne najczęstsze transferowe błędy Ukraińców wyłonione w rezultacie wcześniejszych badań autorskich – patrz Izdebska-Długosz, 2021a). Kwestionariusz składał się z 119 form z poziomu morfologicznego oraz 48 konstrukcji z poziomu składniowego:

Tab. 1. Fragment kwestionariusza badawczego – poziom morfologiczny

I. W każdym z poniższych zadań zaznacz jedną poprawną odpowiedź. В каждой из следующих задач выберите один правильный ответ.

1. Na granicy jest a) kontrola b) kontrol.
2. On ma a) językowy barier b) językową barierę.
3. Studia w Polsce to dla mnie a) duży szans b) duża szansa.
4. Widzę a) znane dziewczyny b) znanych dziewczyn.
5. Lubię a) psów i kotów b) psy i koty.
6. Spotykam a) miłe przyjaciółki b) miłych przyjaciółek.
7. Na uniwersytecie pracują ... a) profesorowie b) profesory.
8. W filmie grają... a) aktory b) aktorzy.
9. W Krakowie są ... a) turyści b) turyści.
10. Nie lubię ciemnego ... a) chlebu b) chleba.

Źródło: badania własne

Tab. 2. Fragmenty kwestionariusza badawczego – poziom składniowy**II. W każdym zadaniu wybierz poprawne zdanie. В каждой задаче выберите правильное предложение.**

1. a) Droga Magdo! Piszę do ciebie ten list z Polski. b) Droga Magda! Piszę do ciebie ten list z Polski.
2. a) Marek jest sympatyczny, Bartek więcej sympatyczny, a Piotrek najwięcej sympatyczny. b) Marek jest sympatyczny, Bartek sympatyczniejszy, a Piotrek najsympatyczniejszy.
3. a) Twoje wujki są miłe. b) Twoi wujkowie są mili.
4. a) Trzeba mieć marzenia i spełniać ich. b) Trzeba mieć marzenia i spełniać je.
5. a) Nasze telefony nie działają. b) Nasi telefony nie działają.
6. a) Oni pasowali jeden do drugiego. b) Oni pasowali do siebie.
7. a) Mnie potrzebno uczyć się polskiego. b) Muszę uczyć się polskiego.
8. a) Kiedy byłem dzieckiem, chciałem być pilotem. b) Kiedy byłem dzieckiem, chciał być pilotem.
9. a) On miły. b) On jest miły.
10. a) Jesteśmy miłe i młode. b) Jesteśmy miłymi i młodymi.

Źródło: badania własne

Badani lokowali się na różnych poziomach zaawansowania językowego i pod względem ilościowym grupy te nie były zrównoważone:

Tab. 2. Liczba wypełnionych kwestionariuszy według poziomu zaawansowania

Poziom zaawansowania	Liczba kwestionariuszy	%
A1+	20	13
A2	44	28
A2+	35	22
B1	49	31
B1+	9	6
Razem:	157	100

Źródło: badania własne

Głównym celem niniejszego badania było ustalenie korelacji pomiędzy błędami za pomocą analizy czynnikowej. Podstawowym założeniem badania, wynikającym z przyjętej definicji samego interjęzyka (cecha błędności i rozwoju) było przekonanie, że siatkę interjęzyka tworzą formy językowe zarówno poprawne, jak i błędne, jednak powiązania pomiędzy nimi, a przede wszystkim zmiana położenia nie jest oczywista. Nadzieją na odkrycie tych właśnie nieoczywistych – gdyż nie wynikających z budowy samych systemów języka polskiego i ukraińskiego – powiązań, była analiza czynnikowa. Wskazała ona na korelacje pozytywne i negatywne pomiędzy wieloma zmiennymi (119 i 48). Korelacji tych jest jednak tak wiele (ponieważ zmiennych jest zbyt dużo), że dokładna analiza wszystkich jest w zasadzie niemożliwa. Możliwe jest natomiast badanie wybiórcze (korelacje wybranego typu błędu z innymi) i takie będzie wykonane w przyszłości.

Badania ujawniły inne zjawiska obecne w interjęzyku, których się początkowo nie spodziewano. Generalnie, dzięki analizom uzyskano:

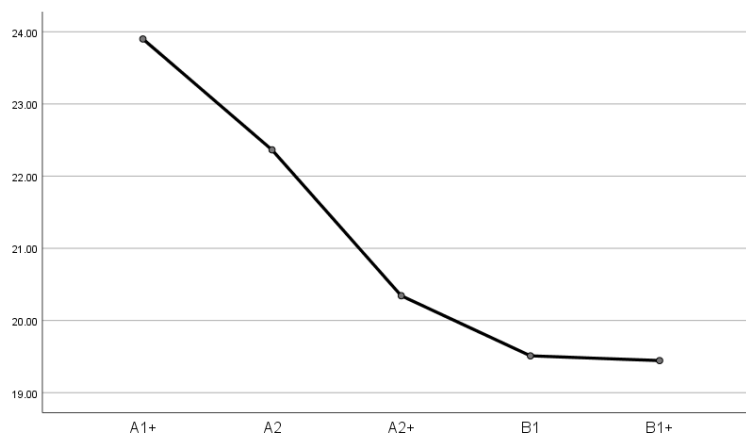
- typowe dane ilościowe: listy rangowe form błędnych i poprawnych bez podziału na poziomy;
- podliczenia błędów i form poprawnych dla danego poziomu;
- średnie liczby błędów fleksyjnych i składniowych dla danych poziomów zaawansowania;
- wyłonienie najtrudniejszych form językowych niezależnie od poziomu (uniwersalnie trudne);
- dynamikę wskazań błędnych oraz poprawnych dla każdej z form językowych.

Ze względu na objętość niniejszego tekstu warto zaprezentować pokrótce najbardziej interesujące wnioski z analiz.

Jest oczywistością – co już podkreślano – iż w miarę rozwoju interjęzyka spada udział błędów językowych, czyli wzrasta poziom poprawności, coraz bardziej przystając do norm językowych obowiązujących w J2.

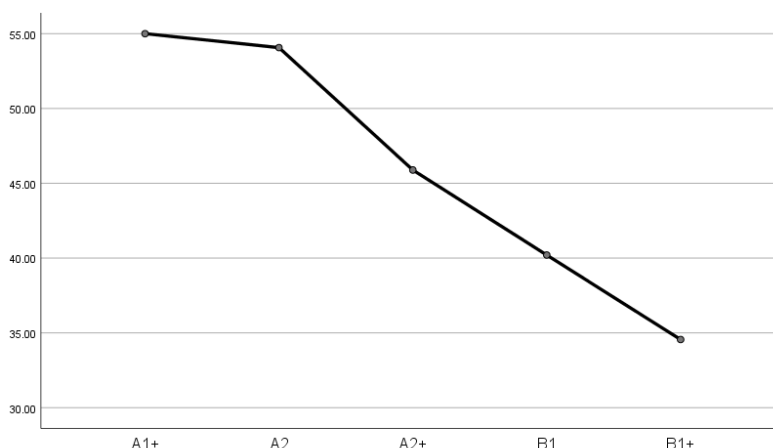
Taki też wynik otrzymano w opisywanym badaniu:

Wykres 1. Dynamika spadku liczby błędów morfologicznych

Źródło: badanie własne

Wykres 2. Dynamika spadku liczby błędów składniowych

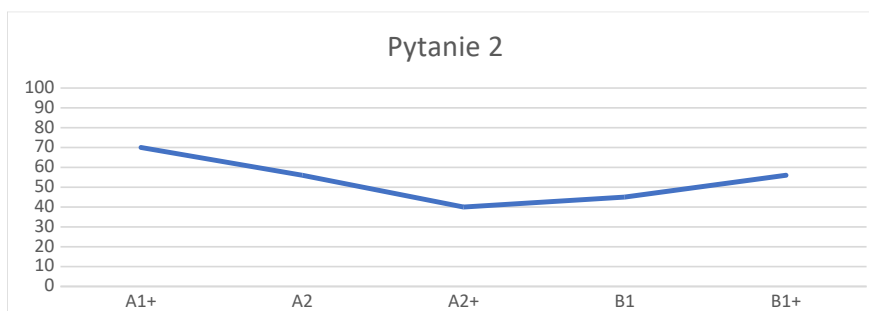

Źródło: badanie własne

Jak widać, w przypadku obu poziomów języka: morfologicznego oraz składniowego procentowy udział błędów językowych spada na osi rozwoju interjęzyka od poziomu A1+ do B1+. Dynamika tego spadku nieco różni się w zależności od typu błędów, jednak potwierdzenie tego, co wiemy o interjęzyku, w niniejszych badaniach jest istotne z punktu widzenia kontynuowania badania interjęzyka za pomocą tej metody – uzyskujemy potwierdzenie wiarygodności.

Skoro średnia liczba błędów spada, spodziewać by się można analogicznego spadku w przypadku poszczególnych badanych form językowych. Tymczasem tak się nie dzieje. Warto przyjrzeć się kilku wykresom z poziomu składniowego. Skala na osi pionowej oznacza procent poprawnych odpowiedzi.

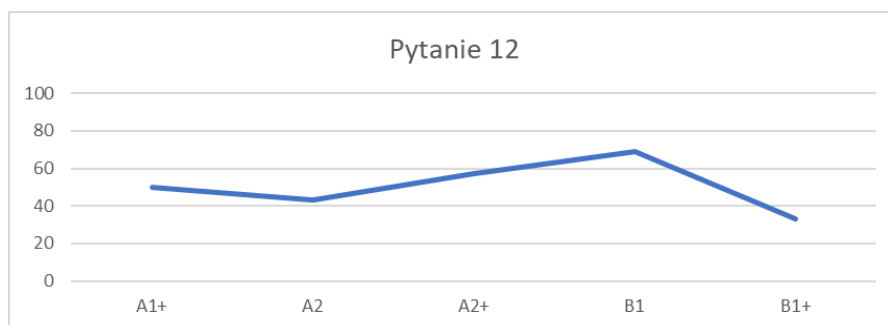
Wykres 3. Pyt. 2. a) Marek jest sympatyczny, Bartek więcej sympatyczny, a Piotrek najwięcej sympatyczny. b) Marek jest sympatyczny, Bartek sympatyczniejszy, a Piotrek najsympatyczniejszy.

Źródło: badanie własne

Jak widać, od poziomu A1+ do poziomu A2+ poprawność zamiast rosnąć – czego można by się spodziewać – spada, a dopiero od poziomu A2+ do poziomu B1+ wzrasta, jednak wyjściowo uzyskuje poziom niższy niż początkowy A1+.

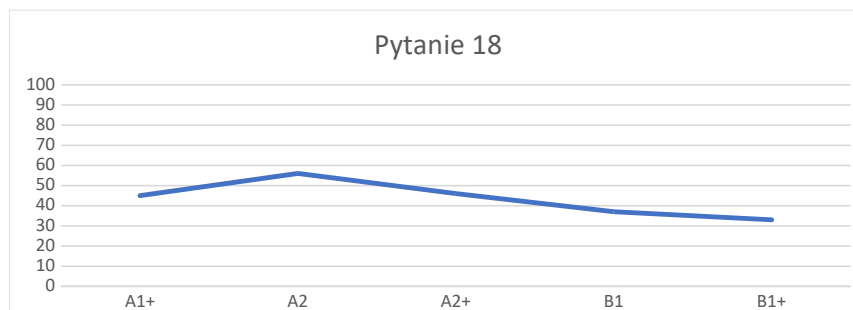
Wykres 4. Pyt.12. a) Ona pracuje jako nauczycielka. b) Ona pracuje nauczycielką.

Źródło: badanie własne

Z kolei w tym przypadku obserwujemy nieznaczny spadek poprawności od A1+ do A2, następnie stały, liniowy wzrost poprawnych odpowiedzi do B1, a następnie spadek na B1+ poniżej poziomu najniższego – A1+.

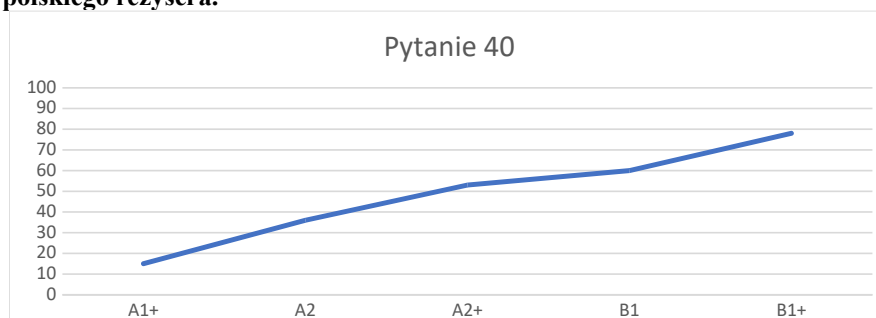
Wykres 5. Pyt.18. a) Dawno nie rozmawialiśmy ze sobą. b) My z tobą dawno nie rozmawialiśmy.

Źródło: badanie własne

W przypadku tego pytania obserwujemy znów odmienną dynamikę. Rozpoczęcie pomiaru z dość wysokiego poziomu poprawności na A1+, wzrost do A2, a następnie niemal stały spadek do poziomu najwyższego – B1+.

Wykres 6. Pyt. 40. a) To film zrobiony polskim reżyserem. b) To film zrobiony przez polskiego reżysera.

Źródło: badanie własne

To jeden z niewielu wykresów prezentujący stały wzrost procentowego udziału poprawnych odpowiedzi od poziomu najniższego do najwyższego – mimo, iż właśnie takiego moglibyśmy się spodziewać w przypadku pozostałych form, zwłaszcza mając na uwadze dynamikę wzrostu średnich.

Oznacza to, że postęp w przypadku konkretnych form językowych nie dokonuje się stale i liniowo, a pulsacyjnie, niekiedy notując w końcowej fazie regres – badanie zatrzymuje się na poziomie B1+, jednak interjęzyk rozwija się dalej i w końcu musi notować postęp. Interjęzyk nie rozwija się w ruchu jednostajnie przyspieszonym, w linii prostej, a notuje wzrosty i spadki, faluje. Odpowiada zatem temu, co wiemy o rozwoju człowieka w ogóle – o charakterze postępu w ogóle⁵.

Celem niniejszego skrótowego przedstawienia tego, co możemy uzyskać, badając gramatyczny wycinek polsko-ukraińskiego interjęzyka, traktowanego jako strukturalnego minimodelu za pomocą metody ilościowej – statystycznej, jest przekonanie, że interjęzyk można badać nie tylko metodą dynamiczną na tej samej grupie osób (wzrost kompetencji uczących się JPjO Ukraińców w czasie od A0), ale można także pokusić się o tworzenie jego strukturalnych modeli i poddawanie ich innym niż tradycyjnym – w tym przypadku dynamicznym – metodom i technikom badawczym.

Rzecz jasna analizy interjęzyka wymagają użycia co najmniej kilku metod i technik oraz mieszanej – jakościowo-ilościowej strategii badawczej. Takie badania są przeze mnie obecnie prowadzone z nadzieją na wyłonienie/potwierdzenie kolejnych prawidłowości w dynamice polsko-ukraińskiego interjęzyka. Nie stawiam w tym przypadku żadnych hipotez.

5. Wnioski dla glottodydaktyki polonistycznej

Celem prezentowanych powyżej badań było nie tylko zbliżenie się do dynamiki interjęzyka, poznanie metodologicznych możliwości jego zbadania. Glottodydaktycznym celem tego typu badań jest ustalenie prawidłowego układu treści gramatycznych w nauczaniu JPjO Ukraińców, a co za tym idzie powstanie pomocy dydaktycznych oraz podręczników kursowych. O ile bowiem badania nad błędami w polszczyźnie Ukraińców zaowocowały powstaniem kontrastywnych pomocy do nauczania gramatyki (Izdebska-Długosz, 2017; 2021b), wykorzystujących techniki kognitywne (uświadczenie błędów),

⁵ Pierwsze wnioski z prezentowanych tu badań przedstawiono w tekście Izdebska-Długosz, 2024, w którym pokazano szersze spektrum wyników oraz inne formy językowe.

kontrastywne (tłumaczenie dydaktyczne), automatyzujące dane formy (dryle gramatyczne), o tyle poznanie interjęzyka Ukraińców w jego dynamice mogłoby przynieść znaczne podwyższenie efektywności procesu nauczania tej grupy. Mimo bowiem rozpowszechnienia informacji o tym, iż Słowian wschodnich należy uczyć języka polskiego inaczej niż grupy mieszane, nadal w wielu miejscach uczy się ich z podręczników kursowych powstałych w podejściu komunikacyjnym, nakierowanych na pokonywanie barier w mówieniu i stymulowaniu produkcji językowej, a nie na poprawność językową produkcji. Należy zmodyfikować podejście do nauczania Ukraińców (Izdebska-Długosz, 2021a, s. 161–163), zaprzestając marnowania w procesie nauczania czasu na uczenie tematów i form tożsamyh z językiem ukraińskim, dostępnych Ukraińcom na wstępie na podstawie interkomprehensji.

Poznanie dynamiki ich interjęzyka wraz z uwzględnieniem działania interferencji z jednej, a interkomprehensji z drugiej strony, mogłoby posłużyć do powstania podręczników kursowych w pełni odpowiadających potrzebom językowym tej grupy uczących się.

Być może, zmianie powinien ulec także tradycyjny układ treści nauczania (gramatycznych), jednak przed ukończeniem badań, trudno jest stawiać hipotezy, jakie konkretnie modyfikacje to być powinny.

Wykaz źródeł

Arabski, J., 1979. *Errors as indications of the development of interlanguage*. Katowice: Uniwersytet Śląski.

Arabski, J., 1980. Warunki i sposoby występowania interferencji. W: J. Arabski, red. *Wybrane metody glottodydaktyki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 9–19.

Baraniwska, O., 2007. Polsko-ukraińskie interferencje gramatyczne i leksykalne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. W: M. Czermińska, K. Meller, P. Fliciński, red. *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 747–753.

Bednarska, K., 2014. *Rola transferu językowego w nauczaniu języka polskiego Słowian*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Czochrański, J. A., 1979. O interferencji językowej. W: F. Grucza, red. *Polska myśl glottodydaktyczna 1945-1975. Wybór artykułów z zakresu glottodydaktyki ogólnej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 521–536.

Europejski system opisu kształcenia językowego. Uczenie się, nauczanie, ocenianie, 2003. Council of Europe. Warszawa: CODN.

Fries, C.C., 1945. *Teaching and Learning English as a Foreign Language*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Gębał, P. E., 2016. Interkomprehensja, strategie mediacyjne i nauczanie języków obcych. W: A. Seretny, E. Lipińska, red. *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*. Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 77–93).

Gębał, P., Saturno, J., 2022. Interkomprehensja w nauczaniu języka polskiego jako obcego (JPJO) Słowian wschodnich. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 29, s. 213–229.

Górska, A., 2015. Błędy studentów z Ukrainy – zapobieganie i eliminacja w grupach o zróżnicowanych możliwościach (na podstawie doświadczeń Centrum Partnerstwa Wschodniego Uniwersytetu Opolskiego). *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 22, s. 358–370.

Izdebska-Długosz D., 2024. Interlanguage and its dynamics: methodological attempts at approaching the interlanguage used by Ukrainians learning Polish as a foreign Language.

W: P. Gębał, I. Janowska, red. *Theory and practice of Polish language teaching: new methodological concepts*. Göttingen: V&R Unipress, s. 61–82.

Izdebska-Długosz, D., 2017. *Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych (A1–B1)*. Rzeszów: Stowarzyszenie Społeczno-Ekonomiczne “Absolwent”.

Izdebska-Długosz, D., 2021a. *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

Izdebska-Długosz, D., 2021b. *Polski dla nas 1: Польський для нас 1. Deklinacja i składnia kontrastywnie dla Słowian wschodnich (A2–B2)*, Kraków: Progressja.

Janowska, I., 2016. Od metody gramatyczno-tłumaczeniowej do mediacji językowej. Tłumaczenie w dydaktyce języków obcych. W: A. Seretny, E. Lipińska, red. *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*. Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 37–53.

Janowska, I., 2022. O kompetencjach użytkownika języka na poziomie C2. *Postscriptum Polonistyczne*, 2(30), s. 185–208.

Jasińska, A., 2013. O interkomprehensji w nauczaniu języka polskiego jako obcego. *Polski w Niemczech. Pismo Federalnego Związku Nauczycieli Języka Polskiego*, 1, s. 68–75.

Komorowska, H., 1980. *Nauczanie gramatyki języka obcego a interferencja. Audiolingwalizm, kognitywizm, interferencja*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Korol, Ł., 2007. Kłopoty Ukraińców z polską etykietą językową. W: M. Czermińska, K. Meller, P. Fliciński, red. *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 874–878.

Korol, Ł., 2008. Odstępstwa od normy gramatycznej w polszczyźnie młodzieży polskich szkół Lwowa i studentów polonistyki lwowskiej. W: W.T. Miodunka, A. Seretny, red. *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 199–204.

Korol, Ł., 2015. Зв'язок керування у мовленні учнів польських шкіл Львова. W: I. Bundza, J. Kowalewski, A. Krawczuk, O. Sływinski, red. *Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність. Język polski i polonistyka w Europie Wschodniej: przeszłość i współczesność*. Kijów: Firma “INKOS”, s. 136–142.

Korzeniewska-Rogalewicz, J., 1986. *Błąd leksykalny a dydaktyka języka obcego. Na materiale języka rosyjskiego*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Kowalewski, J., 2017. *Język polski na Ukrainie w perspektywie glottodydaktycznej*. Kraków.

Krawczuk, A., 2007. Błędy gramatyczne studentów polonistyki lwowskiej powodowane polsko-ukraińską interferencją. W: M. Czermińska, K. Meller, P. Fliciński, red. *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 809–823.

Krawczuk, A., 2008. Kłopoty z opanowaniem polskiej rekcji w procesie nauczania Ukraińców sprawności pisania. W: A. Seretny, E. Lipińska, red., *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*. Kraków: TAiWPN Universitas, s. 129–140.

Krawczuk, A., 2011. Błędy językowe w polszczyźnie Ukraińców powodujące zakłócenia komunikacji z Polakami. W: I. Masojć, H. Sokołowska, red. *Tożsamość na styku kultur*. Vilnius: Edukologija, s. 480–494.

Krzeszowski, T. P., 1979. Interjęzyk i kontrastywna gramatyka generatywna. W: F. Gucza, red. *Polska myśl glottodydaktyczna 1945-1975. Wybór artykułów z zakresu glottodydaktyki ogólnej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 586–596.

Lado, R., 1957. *Linguistics Across Cultures*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Magnuszewska, Z., 1981. *O błędach językowych spowodowanych interferencją (na przykładzie analizy systemu morfosyntaktycznego i leksykalnego języka francuskiego)*. Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.

Selinker, L., 1973. Interlanguage. *IRAL*, vol. X/3, s. 209–231.

Weinreich, U., 1953. *Languages in Contact: findings and problems*. New York: Linguistic Circle of New York.

Зелінська, М., 2018. *Комунікативна компетенція молодих носіїв польської мови західних областей України*. Дрогобич: ПП "ПІОСВІТ".

Які європейські мови найближчі між собою, https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/_aki-yevropejski-movi-najblizhchi-mizh-soboyu/701681 (dostęp: 1.10.2021).

References

Arabski, J., 1979. *Errors as Indications of the Development of Interlanguage*. Katowice: Uniwersytet Śląski. (In Polish)

Arabski, J., 1980. Conditions and Ways of Interference Occurrence. In: J. Arabski, ed. *Selected Methods of Glottodidactics*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, pp. 9–19. (In Polish)

Baraniwska, O., 2007. Polish-Ukrainian Grammatical and Lexical Interference in Teaching Polish as a Foreign Language. In: M. Czermińska, K. Meller and P. Fliciński, eds. *Literature, Culture and Polish Language in Global Contexts and Contacts*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, pp. 747–753. (In Polish)

Bednarska, K., 2014. *The Role of Language Transfer in Teaching Polish to Slovenians*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (In Polish)

Czochrański, J. A., 1979. On Language Interference. In: F. Grucza, ed. *Polish Glottodidactic Thought 1945–1975: A Selection of Articles in General Glottodidactics*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, pp. 521–536. (In Polish)

Council of Europe, 2003. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Warszawa: CODN. (In Polish)

Fries, C. C., 1945. *Teaching and Learning English as a Foreign Language*. Ann Arbor: University of Michigan Press. (In English)

Gębal, P. E., 2016. Intercomprehension, Mediation Strategies and Foreign Language Teaching. In: A. Seretny and E. Lipińska, eds. *Didactic Translation in Modern Language Education*. Kraków: Księgarnia Akademicka, pp. 77–93. (In Polish)

Gębal, P. and Saturno, J., 2022. Intercomprehension in Teaching Polish as a Foreign Language (PFL) to Eastern Slavs. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 29, pp. 213–229. (In Polish)

Górska, A., 2015. Errors Made by Ukrainian Students – Prevention and Elimination in Groups with Diverse Abilities (Based on the Experience of the Eastern Partnership Centre of the University of Opole). *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 22, pp. 358–370. (In Polish)

Izdebska-Długosz, D., 2024. Interlanguage and Its Dynamics: Methodological Attempts at Approaching the Interlanguage Used by Ukrainians Learning Polish as a Foreign Language. In: P. Gębal and I. Janowska, eds. *Theory and Practice of Polish Language Teaching: New Methodological Concepts*. Göttingen: V&R Unipress, pp. 61–82. (In English)

Izdebska-Długosz, D., 2017. *Speak Polish Without Errors: A Grammar Exercise Book for Ukrainian-speaking Students (A1–B1)*. Rzeszów: Stowarzyszenie Społeczno-Ekonomiczne "Absolwent". (In Polish)

Izdebska-Długosz, D., 2021a. *Grammatical Errors in the Polish Language of Ukrainian-speaking Students*. Kraków: Księgarnia Akademicka. (In Polish)

Izdebska-Długosz, D., 2021b. *Polish for Us 1: Польський для нас 1. Declension and Syntax Contrastively for Eastern Slavs (A2–B2)*. Kraków: Progressja. (In Polish and Ukrainian)

Janowska, I., 2016. From Grammar-Translation Method to Language Mediation. Translation in Foreign Language Teaching. In: A. Seretny and E. Lipińska, eds. *Didactic Translation in Modern Language Education*. Kraków: Księgarnia Akademicka, pp. 37–53. (In Polish)

Janowska, I., 2022. On the Competences of a Language User at Level C2. *Postscriptum Polonistyczne*, 2(30), pp. 185–208. (In Polish)

Jasińska, A., 2013. On Intercomprehension in Teaching Polish as a Foreign Language. *Polski w Niemczech. Pismo Federalnego Związku Nauczycieli Języka Polskiego*, 1, pp. 68–75. (In Polish)

Komorowska, H., 1980. *Teaching Foreign Language Grammar and Interference: Audiolingualism, Cognitivism, Interference*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. (In Polish)

Korol, Ł., 2007. Ukrainians' Problems with Polish Language Etiquette. In: M. Czermińska, K. Meller and P. Fliciński, eds. *Literature, Culture and Polish Language in Global Contexts and Contacts*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, pp. 874–878. (In Polish)

Korol, Ł., 2008. Deviations from Grammatical Norms in the Polish of Lviv Polish School Youth and Polish Philology Students. In: W.T. Miodunka and A. Seretny, eds. *In Search of New Solutions. Teaching Polish as a Foreign Language at the Turn of the 21st Century*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, pp. 199–204. (In Polish)

Korol, Ł., 2015. Verb Government in the Speech of Pupils of Polish Schools in Lviv. In: I. Bundza, J. Kowalewski, A. Krawczuk and O. Sływyski, eds. *The Polish Language and Polish Studies in Eastern Europe: Past and Present*. Kyiv: Firma "INKOS", pp. 136–142. (In Ukrainian)

Korzeniewska-Rogalewicz, J., 1986. *Lexical Error and Foreign Language Didactics: Based on the Russian Language*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. (In Polish)

Kowalewski, J., 2017. *The Polish Language in Ukraine from a Glottodidactic Perspective*. Kraków. (In Polish)

Krawczuk, A., 2007. Grammatical Errors Made by Polish Philology Students in Lviv Caused by Polish-Ukrainian Interference. In: M. Czermińska, K. Meller and P. Fliciński, eds. *Literature, Culture and Polish Language in Global Contexts and Contacts*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, pp. 809–823. (In Polish)

Krawczuk, A., 2008. Problems with Mastering Polish Government Structures in the Process of Teaching Ukrainians Writing Skills. In: A. Seretny and E. Lipińska, eds. *Developing and Testing Proficiency in Polish as a Foreign Language*. Kraków: TAIWPN Universitas, pp. 129–140. (In Polish)

Krawczuk, A., 2011. Language Errors in the Polish of Ukrainians Causing Communication Disruptions with Poles. In: I. Masojć and H. Sokołowska, eds. *Identity at the Intersection of Cultures*. Vilnius: Edukologija, pp. 480–494. (In Polish)

Krzeszowski, T.P., 1979. Interlanguage and Contrastive Generative Grammar. In: F. Grucza, ed. *Polish Glottodidactic Thought 1945–1975: A Selection of Articles in General Glottodidactics*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, pp. 586–596. (In Polish)

- Lado, R., 1957. *Linguistics Across Cultures*. Ann Arbor: University of Michigan Press. (In English)
- Magnuszewska, Z., 1981. On Language Errors Caused by Interference (Based on the Analysis of the Morphosyntactic and Lexical System of the French Language). Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna. (In Polish)
- Selinker, L., 1973. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching (IRAL)*, 10(3), pp. 209–231. (In English)
- Weinreich, U., 1953. *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York: Linguistic Circle of New York. (In English)
- Zelinska, M., 2018. *Communicative Competence of Young Native Speakers of Polish in the Western Regions of Ukraine*. Drohobych: PP “POSVIT”. (In Ukrainian)
- Gazeta.ua, 2016. Which European Languages Are Closest to Each Other. Available at: <https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/aki-yevropejski-movi-najblizhchi-mizh-soboyu/701681> [Accessed 1 Oct. 2021]. (In Ukrainian)

WHAT IS KNOWN ABOUT THE POLISH-UKRAINI AN INTERLANGUAGE? TEACHING PRACTICE AND RESEARCH PERSPECTIVES

Dominika IZDEBSKA-DŁUGOSZ

Jagiellonian University
64, Grodzkau Str., Krakow, 31-044 (Poland)
Zakład Językoznawstwa Stosowanego Instytutu Glottodydaktyki Polonistycznej
ORCID: 0000-0003-1603-8604
e-mail: dominika.izdebska-dlugosz@uj.edu.pl

Abstract

Background: Due to the Russian aggression against Ukraine (24 February 2022), approximately 7 million Ukrainians were forced to flee their country. Many refugees have chosen Poland as a country, which is geographically, culturally and linguistically closest to Ukraine. The urgent need to teach Polish to Ukrainian refugees has made the question of methodology of teaching Polish as a foreign language to Ukrainians more important than ever in Polish glottodidactics.

Purpose: To revisit what is already known about how Ukrainian-speaking individuals learn Polish; to review the state of knowledge regarding the Polish-Ukrainian interlanguage in the context of research and teaching practice.

The aim of presenting selected fragments and excerpts from the author's research on the Polish-Ukrainian interlanguage is to examine if the interlanguage can be studied exclusively through dynamic methods and whether the nature of its dynamics can be captured.

Results: The Polish-Ukrainian interlanguage can be studied using methods and techniques beyond solely dynamic approaches. The article demonstrates the application of a cross-sectional statistical analysis of an interlanguage model. Nevertheless, a more comprehensive analysis – particularly of the nature of its dynamics – will require a mixed-methods approach, incorporating longitudinal studies.

Keywords: Polish language for Ukrainians, interlanguage, Polish as a Foreign Language.